

MEANINGS OF THE LATIN *MANUS* AND ITS COMPOUNDS

Mădălina Strehie

Senior Lecturer Habil., PhD, University of Craiova

Abstract: The Latin word manus is very prolific in meanings and compounds. This study examines the main compounds of manus, which have mainly a legal sense, but also the expressions and contexts in which the word manus occurs.

From the analysis of the compounds, contexts and meanings of manus we see that legal, military and artistic values are preponderant.

Most often, the meanings of the compounds and contexts have an instrumental value, referring to the part of the body by which man became a genuine faber.

The translation of the multiple values of manus demonstrates once again the Latinity of the Romanian language, a language which faithfully inherited the meanings of manus.

Keywords: manus, meanings, context, legal field, military field.

Introducere

Limba latină a fost nu numai limba Cetății Eterne, ci și limba artei lui Marte, limba științei, limba culturii și limba dreptului. De aceea foarte multe cuvinte din limba fiilor lui Marte au foarte multe sensuri. Am ales pentru acest studiu cuvântul *manus* și compuşii săi, pentru a evidenția o dată în plus tezaurul limbii latine, valoarea sa culturală și paternitatea ei pentru limba română, lucrarea noastră fiind totodată și o pledoarie *pro sermone Latino* în această perioadă în care studiile clasice sunt privite drept Cenusăresele învățământului.

Am selectat compuşii lui *manus*, care au în majoritate covârșitoare o valoare juridică (și economică): *emancipio, emancipatio, manceps, mancipatio, mancipatus, mancipium, mando, mandatam, manipretium*; o valoare militară: *manipulus, manubiae, manubialis, manipularis, manipulatim*; o valoare instrumentală: *mansuesco, manualis, manuor, mantele, manica, manicula, manticolor* etc.

Manus are la fel ca și compuşii lui o serie de valori, fiind un cuvânt prolific în sensuri: culturale, juridice, militare, instrumentale, artistice etc.

Compuși ai lui manus

Studiul nostru a selectat principalii compuşii ai lui *manus* din dicționarele românești de referință ale limbii latine. Menționăm că traducerea aparține integral autorilor citați.

***Emancipatio, -onis s.f.*¹**

1. Emancipare (eliberarea unui fiu de sub autoritatea părintelui). 2. Act de cesiune a drepturilor asupra unui bun printr-o vânzare fictivă.

***Emancipio (emancupo) I vt.*²**

1. A elibera un fiu de sub autoritatea părintelui; 2. A scoate un fiu (o fiică) de sub autoritatea părintelui, spre a fi adoptat de cineva; a ceda, a înstrăina; 3. A-și emancipa fiul în

¹ Apud Gheorghe Guțu, *Dicționar Latin-Român*, Ediția a II-a revăzută și addăugită, București, Editura Humanitas, 2003, p. 430.

² *Ibidem*, p. 430.

vederea adopției lui de altcineva: *emancipio filium in adoptionem*; 4. A înstrăina pământul: *emancipio agrum*; 5. (gener) a supune, a robi: *mulier, tibi me emancupo* (femeie, mă dau scalfie); *Romanus emancipatus feminae* (romanul, devenit sclavul femeii).

Manceps, -cipis s.m.³

1. Cumpărător la o vânzare publică; 2. Antreprenor de lucrări pentru stat, cel care ia în arendă dările, plătind anticipat, furnizor: *itinera impervia fraude mancipium* (drumuri impracticabile din cauza fraudelor antreprenorilor); *Conducti mancipes* (angajați pentru a aplauda la teatru); *Mancipes operarum* (furnizori de lucrători angajați cu plată); 3. Garant, chezaș.

Manciola, -ae s.f.⁴

Mânecută

Mancipatio, -onis s.f.⁵

„Înmânare” vânzare sau cumpărare a unei proprietăți prin îndeplinirea unei formalități solemne.

Mancipatus, -us s.m.⁶

1. Vânzător; 2. Funcția de antreprenor de stat la romani.

Mancipium, -ii (mancupium) s.n. [manus+capio]⁷

Actul de a lua cu mâna obiectul ce se cumpăra, însoțit de unele formalități simbolice. 1. Cumpărare: *mancipio accipere* (a primi prin mancipație, a cumpăra); *mancipio dare*=a da prin mancipație, a vinde; *lex mancipii* (contract de cumpărare); 2. Drept de proprietate, proprietate: *res mancipi* (lucru asupra căruia ai proprietate deplină); *Esse în mancipio alicuius* (a fi proprietatea cuiva); *Vita mancipio nulli datur* (viața nu-i e dată nimănui în deplină proprietate); *Aliquid alicui mancipio dare* (a da ceva cuiva în deplină proprietate); 3. Concret- sclav (cumpărat): *mancipia argento parata* (sclavi cumpărați pe bani); *Manicipiis locuples eget aeris Cappadocum rex* (bogat în sclavi, regele Cappadocilor nu are un ban); *Manicipium scelestum* (sclav ticălos); 4. Fig.: *iurat se fore mancipium tuum* (jură că va fi sclavul tău);

Mancipo (mancupo) I, vt.⁸

1. A ceda în deplină proprietate, a vinde: *alienos mancupatis*; 2. A pune mâna pe, a prinde;

Mancus (3) adj.⁹

1. Ciung, schilod

Mando¹ I, vt.[manus+do]¹⁰

1. A da o însărcinare, a ordona, a recomanda; 2. A încredința.

Mandatum, -i, s.n.¹¹(juridic)

1. Mandat într-o afacere; 2. (gener) însărcinare, dispoziție, recomandare; 3. Rescript, ordin imperial;

Manica, -ae s.f. și manicae, -arum s.f.pl.¹²

³ *Ibidem*, p. 797.

⁴ *Ibidem*, p. 797.

⁵ *Ibidem*, p. 797.

⁶ *Ibidem*, p. 797.

⁷ *Ibidem*, p. 797.

⁸ *Ibidem*, p. 797.

⁹ *Ibidem*, p. 797.

¹⁰ *Ibidem*, p. 797.

¹¹ *Ibidem*, p. 798.

¹² *Ibidem*, p. 798.

1. Mâneci ale tunicii (lungi); 2. Mănuși; 3. Cătușe la mâini: *manicas alicui inicere* (a arunca pe mâinile cuiva cătușe); 4. Harpon de fier (armă)

Manicula, -ae s.f.¹³

1. Mănuță; 2. Cornul plugului

Manipretium, -ii s.n. (manupretium)¹⁴

1. prețul mâinii de lucru, prețul lucrăturii; *Cedo aurum, ego manupretium dabo*

2. plată, răsplată: *castrensium laborum manipretio*=răsplățile eforturilor vieții în tabără

3. lucru, confecționare: *plus est in manus pretio quam in re*= mai mult costă lucrul decât materialul.

Manipulus, -i, s.m.¹⁵

1. O mână de, un mănunchi, snop, purcoi; 2. Mil. Manipul; 3. Fig. Trupă, ceată, bandă: *manipulus furum* (bandă de răufăcători).

Mansuesco, II st și vi [manus+suesco].¹⁶ 1. A domestici, a îmblânzi: *mansuesco animalia silvestria* (a îmblânzi animalele pădurii); *mansuesco plebem* (a potoli plebea); 2. A domestici, a îmblânzi, a îndulci: *animalia venire ad manus et manusuescere queunt* (animalele au devenit ascultătoare și au stat să fie îmblânzite);

Mansuetarius, -ii s.m.¹⁷

Îmblânzitor de animale

Mantele, -is s.m.¹⁸

Ștergar de mâini

Mantelium, -ii s.n.¹⁹

Prosop de mâini.

Manuor, -ari, -atus sum vt.²⁰

A șterpeli, a fura

Sensuri ale lui manus în expresii

Am selectat în lucrarea noastră sensurile și expresiile lui *manus* din dicționarele reprezentative latinești din limba română. La fel ca și în cazul compușilor și în cazul expresiilor lui *manus* traducerea aparține autorilor dicționarelor citate.

Manus, -us s.f.²¹

I. Mână

manus dextra=mâna dreaptă

manus sinistra=mâna stângă

supte manus=cu mâna lui proprie

manus manum lavat= o mână spală pe alta

portus manus facti= porturi create de mâna omului

mea manu scriptae litterae=scrisoare scrisă cu mâna mea

a. cu mâna plină

b. fig. din plin

manus adhibere vectigalibus=a pune mâna pe dări

¹³ *Ibidem*, p. 798.

¹⁴ *Ibidem*, p. 800.

¹⁵ *Ibidem*, p. 799.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 799-800.

¹⁷ *Ibidem*, p. 800.

¹⁸ *Ibidem*, p. 800.

¹⁹ *Ibidem*, p. 800.

²⁰ *Ibidem*, p. 800.

²¹ *Ibidem*, p. 800.

alicui manum adire=a păcăli pe cineva, a înşela
manum iniicere alicui=a înşfăca pe cineva (a aresta)
dare (dedere) manus= a întinde mâinile recunoscându-se învins
fateor manus vobis do=mărturisesc, mă dau bătut
manum dare=a întinde o mână de ajutor
(fig.) manu facere= a face cu propria mână, a şi-o face singur
morbi quos manu facimus=boli pe care ni le-am făcut singuri
manum sibi letum parare=a-şi face singur felul, (a se sinucide)
manus tollere=a ridica mâinile la cer (semn de admiraţie)
manum non vertere= a nu mişca un deget, a nu se sinchisi
quid de me is sentiat, manum noin verterit=ce crede acesta despre mine, eu nu mă sinchisesc

manus ad aliquem tenderi=a întinde mâinile către cineva (implorând)
manibus pedisque=dându-şi toată silinţa
ad manum habere (esse)=a avea la dispoziţie
eum habuit ad manum scribae loco=l-a avut la dispoziţie ca secretar
servus a manu=secretar
ad manum intueri=a examina de aproape
de manu in manum alioquem tradere=a trimite pe cineva de la mână la mână
e manibus dimittere=a lăsa să-i scape din mână
et est oratio in manibus=de altmieri discursul e în mâinile tuturor (cunoscut de toţi)
omnia quae in manibus habui, abieci= tot ceea ce am avut de lucru am lăsat deoparte
septimus mihi liber in manibus est=tocmai lucrez la cartea a VII-a
victoriam in manibus videre=a vedea victoria aproape
inimicum meum in manibus habebant=pe adversarul meu îl ţineau pe palme (îl ocroteau)

in alicuis manibus venire=a cădea în mâinile cuiva
inter manus e convivio auferri=a fi scos pe braţe de la banchet
abripite hunc intro inter manus=luaţi-l şi duceţi-l înăuntru pe braţe
agger inter manus proferebatur=terasamentul înainta pe măsură ce lucrau
per manus tractus, servatur=fiind tras de mână, este salvat
traditae per manus religiones=credinţe transmise din tată în fiu
per manus=cu forţa
sub manu esse=a fi în apropiere
sub manu adnuntiari poterat=putea fi anunţat imediat
lepide hoc succedit sub manus negotium=treaba merge bine văzând cu ochii
manibus pedisque=făcând toate eforturile

II. sensuri diferite

1. acţiune, act de violenţă, încăierare, luptă
manus promptus=gata de acţiune
manus capere urbes=a cuceri oraşele cu forţa
manus adfere alicui=a ataca pe cineva
aequa manus sive manibus aequis=cu rezultate egale
manu aliquem superare=a întrece pe cineva în luptă
manum conserere (conferre)=a se încăiera la luptă
nonumquam res ad manus veniebat= câteodată lucrurile ajungeau la încăierare
pugna iam in manus venerat=lupta ajunsese să fie o luptă corp la corp

2. putere (jur.) autoritate

haec non sunt in nostra manu=acestea nu sunt în puterea noastră

post patroni mortem in nullius manu erat=după moartea patronului său nu era sub autoritatea nimănui

maiores nostri feminas voluerunt in manu esse parentium, fratrum, virorum=strămoșii noștri au pus pe femei sub autoritatea părinților, fraților sau soților

cum mulier viro in manum convenit=când femeia trece sub autoritatea soțului (se mărită)

3. mână de maestru, lucrare artistică

manus extrema non accesit eius operibus=el n-a dat forma desăvârșită lucrărilor lui

aptius a summa conspiciere manu=vei apărea mai avantajos după ce te vei fi dichisit cu toată arta

artificium manus miratur=admiră operele artiștilor

oratio manu facta=stiul prea căutat

extremam Saturnia bello imponit manum=Iunona reușește în fine să dezlănțuie războiul pus la cale

4. trăsături ale scrisului, scris

cognovit et signum et manum suam=a recunoscut și pecetea și scrisul lui

Alexidis manum amabam=îmi place scrisul lui Alexis

5. mână de oameni, ceată trupă, forțe militare

manus exigua= o mică mână de oameni

cum manu haudquamquam contemnenda=cu forțe militare mari

facere manum=a forma o bandă

magna manus conducta=o mare trupă de mercenari

magna manus clientium=un lung alai de clienți

6. lovitură de floretă, atingere

7. lovitură la jocul de zaruri

remittere alicui manus=a renunța la ceea ce a câștigat (de la cineva) la joc

8. (prin asemănare)

a. *manus ferrea*=gheară de fier (harpon cu care se prindea o corabie dușmană)

b. trompa elefantului.

Mână²²

Mână;

abstinere manus ab aliquo= a se abține de la ceva

utraque manu= cu amândouă mâinile sau de bunăvoie

manus victas dare= a se declara învins

ad hanc manum= de partea aceasta

in manus (ad manum) venire= a se oferi

iactare manus (manum) = a gesticula, a dansa

manus tollere=a ridica mâinile (în semn de admirație)

manibus teneri=a fi evident

manus non vertere=a nu mișca un deget, a nu se sinchisi

manus extrema (ultima)(summa)=terminare, finisare (a unei lucrări)

manus sibi affere=a se sinucide

1. Stil, manieră (a unui artist), operă artistică

manus Praxitelis=mâna lui Praxitele, felul de a lucra al lui Praxitele

²² Apud ***Dicționar Latin-Român, Editura Științifică, București, 1962, pp. 423-424.

2. Mână înarmată, armă, lovitură dată cu o armă, lovitură de spadă, iar la plural=fapte de arme

manu fortis (manu promptus)=viteaz

manum committere Teucris= a se încăiera la luptă cu Teucrui

manibus proelium facere=a începe să se lupte corp la corp, a se lua la bătaie

ad manum accedere=a se lupta

in manus venire=a se lua la bătaie

3. Lovitură la jocul de zaruri; 4. Autoritate, putere, mână; 5. Picioare de dinaintea ale ursului și ale maimuței; 6. Tompă de elefant; 7. Trupă, corp de trupe, mulțime, ceată.

parva manus=o mână de oameni

manus nova=recruți

manum facere=a aduna o ceată

inicio manum alicui (a se face stăpân pe cineva)

Manticolor, -ari, -atus sum vb²³.=1.a fura, a buzunări; 2. A încerca să obțină prin vicleșug

Manuarius, -a, -um²⁴ adj.=de mână, manual

aes manuarium=bani câștigați la joc

Manubiae, -arum²⁵ s.f.pl.=1. Pradă de război, parte din prada de război care se cuvenea comandantului, bani proveniți din vânzarea prăzii de război; 2. câștig ilicit; 3. la sg. tunet în limbajul augurilor

Manubialis, -e²⁶ adj.=care provine din prada de război

Manubiaris, -a, -um²⁷ adj.=privitor la prada de război, care aduce profit

Manubrium, -ii²⁸ s.n.=mâner, toartă, figurat cracă: *eximere alicui ex manubrium*=a tăia cuiva craca de sub picioare

Manuciolum, -i²⁹ s.n.=mănunchi mic

Manuleatus, -a, -um³⁰ adj.=cu mâneci lungi

Manulearius, -ii³¹ s.m.=cel care face haine cu mâneci lungi

Manupretium (manus pretium), -ii³² s.n.=preț al mâinii de lucru, salariu, retribuție a muncii; figurat=recompensă

Manumissio, -onis s.f.³³

Eliberare a unui sclav de către stăpân.

Manumitto, III vt.³⁴

A libera sclavi.

Manipularis (2) adj³⁵

De simplu soldat, soldățesc

Manipularis, -is s.m.³⁶ Soldat într-un manipul, soldat simplu: *manipularis meus* (camaradul meu)

²³ *Ibidem*, p. 423.

²⁴ *Ibidem*, p. 423.

²⁵ *Ibidem*, p. 423.

²⁶ *Ibidem*, p. 423.

²⁷ *Ibidem*, p. 423.

²⁸ *Ibidem*, p. 423.

²⁹ *Ibidem*, p. 423.

³⁰ *Ibidem*, p. 423.

³¹ *Ibidem*, p. 423.

³² *Ibidem*, p. 423.

³³ *Apud* Gh. Guțu, *Dicționar Latin-Român*, Ediție revăzută și completată, București, Editura Științifică, 1993, p. 252.

³⁴ *Ibidem*, p. 252.

³⁵ *Ibidem*, p. 252.

Manipulativ adv.³⁷ Pe manipule, pe pâlcuri

Manipulus, -i s.m.³⁸ 1. Manipul (mică unitate militară, având două centurii); 2.

Grămadă, maldăr

Expresii juridice cu *manus* și cu compuşii săi³⁹

Ultima parte a studiului nostru prezintă contexte ale lui *manus* și ale compuşilor săi din lucrările de drept roman, tocmai pentru a demonstra o dată în plus perenitatea limbii latine, ele fiind folosite ca atare și în zilele noastre în domeniul dreptului. Nu am oferit traducerea în limba română deoarece ar fi șters din expresivitatea sensurilor latinești, dar și din dificultatea echivalării exacte ale sensului latinesc cu cel românesc.

*Legis actis per manus iniectio*⁴⁰

*Res Mancipi*⁴¹

*Res nec Mancipi*⁴²

*Traditio brevi manu*⁴³

*Traditio longa manu*⁴⁴

*Mancipatio a non domino*⁴⁵

*Mancipatio summo suo*⁴⁶

*Mancipatio servitus*⁴⁷

*Conubium cum manu*⁴⁸

*Conubium sine manu*⁴⁹

*Manus maritalis*⁵⁰

*Matrimonium cum manu*⁵¹

*Matrimonium sine manu*⁵²

*Manu militari*⁵³

*Manus inectio*⁵⁴

*Mancipium*⁵⁵

*Manumissio*⁵⁶

Concluzie

Sensurile latinescului *manus* și ale compuşilor săi s-au moștenit covârșitor în limba română, pentru că avem și noi expresii precum: *a pune mâna, a nu mișca o mână /deget, cu mâinele amândouă, o mână de oameni, a-și lua viața în mâini, a ține în mâini, a ridica mâna, mână armată, mână/stil, manipula, mâna de lucru, mâner, mână de fier, a scăpa din mână, a*

³⁶ *Ibidem*, p. 252.

³⁷ *Ibidem*, p. 252.

³⁸ *Ibidem*, p. 252.

³⁹ Toate expresiile juridice sunt luate din Teodor Sâmbrian, *Reguli de drept roman*, Craiova, Editura Sitech, 2015.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 196.

⁴¹ *Ibidem*, p. 244.

⁴² *Ibidem*, p. 244.

⁴³ *Ibidem*, p. 279.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 279.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 288.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 288.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 288.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 111.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 111.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 408.

⁵¹ *Ibidem*, p. 409.

⁵² *Ibidem*, p. 409.

⁵³ *Ibidem*, p. 409.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 409.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 407.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 408.

avea la mână, a ține în mâini/pe palme, a mânări etc. Cu toate acestea limba latină este mult mai bogată în sensuri și expresii, exprimând foarte frumos rolul mâinii în devenirea omului în *homo faber* de-a lungul evoluției sale. Fie că este vorba de acțiune creatoare, militară, artistică, fie că este vorba de căsătorie, de eliberare, de domesticire, de religie, latinescul *manus* a exprimat cel mai bine umanitatea.

BIBLIOGRAPHY

- Badea, Simina, „On the use of Latin Terms in Legal English and Romanian” în volumul *Valori clasice în culturile europene*, volum îngrijit de Katalin Dumitrașcu, Craiova, Editura Universitaria, 2010, pp. 11-17.
- Badea, Simina, „The use of Latin in the Romanian and English Law of Succesion” în volumul ****Antichitatea clasică și noi*, volum editat de Dana Dinu, Iona Duță, Mădălina Strechie, Craiova, Editura Univeristaria, 2011, pp. 11-16.
- ****Dicționar Latin-Român*, Editura Științifică, București, 1962.
- Dinu, Dana, *Lexicologia limbii latine*, Craiova, Editura Universitaria, 2008.
- Guțu, Gheorghe, *Dicționar Latin-Român*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003.
- Guțu, Gh., *Dicționar Latin-Român*, Ediție revăzută și completată, București, Editura Științifică, 1993.
- Hanga, Vladimir, *Drept privat roman*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- *** *Larousse-Dicționar de civilizație romană*, Jean-Claude Fredouille, profesor la Universitatea Paris X-Nanterre, Traducere de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Popescu, Cristina, Crețu, Ecaterina, *Dicționar de cuvinte și expresii latinești și eline în contexte literare românești. Abrevieri latinești*, Consultant de specialitate prof.univ.dr. M. Băluță-Skultéty, București, Editura Humanitas Educațional, 2003.
- ****Proverbe și cugetări latine*, Ediție îngrijită de Vasile D. Diaconu și Maria Marinescu Himu, București, Editura Albatros, 1976.
- Sâmbrian, Teodor, *Reguli de drept roman*, Craiova, Editura Sitech, 2015.
- Sâmbrian, Teodor, *Instituții de drept roman*, Craiova, Editura Sitech, 2009.
- Sâmbrian, Teodor, *Drept roman*, Craiova, Editura Helios, 2001.
- Ștefan, Elena-Veronica „Sensurile termenului latin *ius*” în *Analele Universității din Craiova*, Seria Științe Filologice, Limbi și literaturi clasice, anul VI, Nr. 1-2/2009, pp. 96-101.
- Ștefan, Elena-Veronica „Accepțiunile termenului latin *lex*” în ****Valori clasice în culturile europene*, volum îngrijit de Katalin Dumitrașcu, Craiova, Editura Universitaria, 2010, pp. 204-208.
- Ștefan, Elena-Veronica „Stilul juridico-administrativ în limbile latină și română” în volumul, *Receptarea Antichității greco-latine în culturile europene*, Lucrările colocviului internațional, Ediția a II-a, Publicate de Societatea de Studii Clasice, Filiala din Craiova, Craiova, Editura Universitaria, 2009, pp. 523-532.